

Toegankelijke kerkdienst

Concrete stappen om de kerkdienst meer te 'openen' voor nieuwkomers. De grondhouding bij alles is: kijk eens met de ogen van een mogelijke gast naar wat u doet. Dat betekent niet dat u alles aan moet passen, maar wel dat u rekening houdt met zijn of haar blik en eerste indruk.

Binnenkomst

- De website: staan de aanvangstijd van de kerkdienst en het adres van de kerk op de site?
- Het gebouw: is duidelijk wanneer de dienst begint? Welke informatie staat op de buitenkant? Is deze goed zichtbaar?
- Zijn er gereserveerde plaatsen voor auto's van gasten en nieuwkomers?
- Hoe ziet de binnenkant van het gebouw eruit? Is deze sfeervol, schoon, opgeruimd? Kijk eens met de ogen van een mogelijke gast: wat ziet u?

"In onze gemeente is de hal het eerste dat we hebben aangepakt. Het was er donker, er stond allemaal rommel in een hoek, en de plant in de andere hoek was halfdood. We zagen het eigenlijk niet meer, maar toen we met ogen van een mogelijke gast gingen kijken schaamden we ons een beetje. Het was een kleine moeite om daar wat aan te doen."

- Staat de gastvrouw of -heer met een badge herkenbaar bij de ingang als aanspreekpunt voor nieuwkomers? Het is belangrijk dat zij of hij herkenbaar is. Gemeenteleden kennen elkaar wel, maar voor nieuwkomers is een herkenbaar aanspreekpunt belangrijk.
- Veel gemeenten kennen een mededelingenblad of zondagse nieuwsbrief. Soms deelt de gastvrouw of -heer die uit. Staat er op die brief een verwelkomende opmerking 'voor wie hier voor het eerst is', bijvoorbeeld in een duidelijk kader en met de uitnodiging voor koffie na de dienst?
- Waar zijn de predikant en de kerkenraadsleden? Verstoep in de consistorie of aanwezig in de ruimte van binnenkomst?
- Is de plek van de crèche (en het toilet) helder voor nieuwkomers?
- Zijn de liedboeken beschikbaar op een duidelijke plek?
- De sfeer van welkom is belangrijk. Wees alert op nieuwkomers en beschikbaar voor uitleg, maar laat mensen die de kat uit de boom willen kijken met rust. Groet wel, straal vriendelijkheid uit, maar overval mensen niet. Iemand die 'anoniem' wil komen kijken wordt niet gepresst, iemand die behoefte heeft aan contact wordt opgemerkt.

In een grotere gemeente met meerdere 'vakken' in de kerk is per 'vak' een gastvrouw/-heer aangesteld. Zij of hij merkt nieuwkomers op, maakt een praatje, koppelt mensen aan elkaar. Het zet een andere sfeer in de gemeente neer, voorafgaand aan de dienst is er meer onderling contact en oog voor elkaar.

Idee: Vraag mensen voordat de dienst begint elkaar een hand te geven en even kennis te maken met de mensen die vlakbij zitten.

Mededelingen vooraf

- Zijn de mededelingen voorafgaand aan de dienst echt nodig? Vraag u eens af of u ze ook kunt overslaan. Het gaat vaak over 'interne' zaken die een gast of nieuwkomer niet kan volgen. Het

- heeft ook iets zakelijks.
- Als de mededelingen toch nodig zijn, stelt de ouderling of diaken die de mededelingen doet zichzelf voor en heet mensen vriendelijk welkom. Zij of hij leest de mededelingen zo min mogelijk voor en kijkt mensen aan. De mededelingen zijn zo weinig mogelijk 'intern' geformuleerd en gaan niet over geld.
  - Als er geen mededelingen nodig zijn is een hartelijk welkom aan het begin van de dienst wel van belang, 'ook aan de gasten in ons midden'.

De dienst zelf

Liederen

Wat zijn missionaire liederen? Veel liederen staan vol ingewikkelde woorden en beelden die door buitenstaanders niet begrepen worden. De melodieën zijn hen ook vreemd. Het gaat er niet om deze liederen te vermijden, maar in de liedkeuze ook liederen aan bod te laten komen die toegankelijker zijn. Liederen liggen gevoelig. Wat de één prachtig vindt, vindt de ander een draak van een lied. Dat heeft ook te maken met doelgroepen. Zijn we in staat ons te verplaatsen in anderen? Kunnen we een lied ook zingen/meemaken vanuit het besef dat deze voor een ander van belang kan zijn omdat deze hem of haar raakt?

Oefen het gesprek over liederen in de gemeente eens. Neem als deelnemers allemaal één lievelingslied mee én een lied dat je vreselijk vindt om te zingen. Wissel ervaringen uit, dat verhoogt het wederzijds begrip. Belangrijk: de sfeer moet veilig zijn, niet veroordelend. Vraag je vervolgens af: hoe zouden deze liederen kunnen overkomen op nieuwkomers in de kerk?

Het gaat niet alleen om liederen, ook om muziek. Muziek is een andere 'taal' dan die van woorden. Na de preek is er soms 'meditatief orgelspel'. Hoe kan muziek worden ingezet in de dienst? Tachtig procent van de Nederlanders luistert niet naar klassieke muziek maar naar lichte muziek, popmuziek. Hoe vertaalt zich dat in de kerk?

De ene gemeente kiest voor een klassieke liturgie met klassieke kerkmuziek. Dat heeft aantrekkingskracht op mensen uit de hele regio. "We hoeven ons niet aan te passen aan de smaak van de meerderheid." En ze hebben gelijk. De andere gemeente houdt in liederenkeuze en muzikale begeleiding rekening met wat jongeren doorgaans beluisteren als het om muziek gaat. "Anders raken we ze kwijt." En ze hebben gelijk.

Lezingen

In veel gemeenten ligt de nadruk op het 'horen' van de lezing. Andere gemeenten kennen de traditie van 'meelezen' – kerkgangers nemen hun bijbel mee naar de kerk. Weer andere projecteren de lezingen op een scherm. Didactisch gezien is het sterk om de lezing op meerdere manieren tot je te nemen. Als de lezingen op de zondagsbrief staan, kun je ze mee naar huis nemen en thuis nog eens nalezen.

* Hoe wordt voorgelezen en door wie? De predikant, gemeenteleden? Zijn zij getraind?

* Introduceer sommige lezingen kort: in welke context staat deze lezing? Wat ging eraan vooraf?

Waar moet de lezing geplaatst worden in de geschiedenis van Israël?

* Een lezing kan verlevendigd worden door voor iedere 'rol' een stem te nemen.

* Een lezing kan geïllustreerd worden met een beeld, of met muziek ondersteund, zeker bij een psalm een goede mogelijkheid.

Het gesprek met de kinderen

Stel geen vragen waar het antwoord al van vaststaat. Laat je verrassen: ze kunnen kleine profeten zijn. Als je als voorganger niet goed bent in de omgang met kinderen, delegeer deze taak dan aan een gemeentelid die het wél kan. Neem kinderen serieus, stel ze geen vragen die je aan volwassenen niet wilt of durft te stellen. Kinderen zijn ook niet bedoeld als 'vrolijk momentje' in de dienst, om eens even te lachen. Voor je het weet ervaren ze het als 'uitlachen'. Als de kinderen hebben geantwoord kun je dezelfde vraag ook aan de volwassenen stellen.

De preek

* Wat raakt je in de tekst? Wat roept vragen op, vervreemding, moeite of juist bemoediging, inspiratie, troost? Als je niet zélf geraakt bent, kan de preek anderen niet raken.

* Vraag je bij de preek voortdurend af: hoe zou deze tekst gelezen worden door mogelijke gasten/nieuwkomers in de kerk? Wat zou hen opvallen? Oefen in het kijken met meerdere perspectieven.

* In de preek gaat het om meer dan exegese. De vraag is wat hier op het spel staat. De verbinding naar nu is wezenlijk. Voorbeelden, verhalen en toepassingen zijn nodig.

* Wat is de 'pointe' van de preek? Valt de preek te onthouden aan de hand van een thema, een vraag, één zin? Welke focus heeft de preek en daarmee ook de dienst?

* Ondersteun de preek met een 'hand-out' die na afloop wordt meegegeven of tijdens de preek zichtbaar wordt via de beamer. De beamer biedt ook de mogelijkheid om een beeld te laten zien. Een kunstwerk, een foto. Beelden zijn ook risicovol: ze kunnen 'hard' binnenkomen en ook te veel invullen of juist afschrikken (té romantisch, té expliciet, of gewoon ordinair/plat).

Stilte

We weten het allemaal: in onze samenleving is behoefte aan stilte en rust. Intussen duren stiltes in de protestantse kerk vaak opvallend kort, we halen de halve minuut soms niet eens. Laat de stilte (tijdens de gebeden) dúren: ten minste een minuut. Zijn er ook andere momenten dat er stilte kan zijn? Veel hangt af van de plaatselijke situatie. In een kinderrijke gemeente is er minder mogelijk en wenselijk dan in een kerk met louter volwassenen. Andere vieringen op andere momenten kunnen ook meer ruimte bieden aan stilte en concentratie. Denk aan Taizévieringen die op veel plaatsen georganiseerd worden naast de zondagse ochtenddienst.

Rituelen

De kerkdienst is meer dan woord. We noemden al de muziek, de beelden en de stilte. Het aansteken van de paaskaars, de schoonheid van het gebouw: het kan mensen allemaal uittillen boven het alledaagse. Lelijkheid en rommeligheid daarentegen leiden af en storen.

De collecte

In veel gemeenten zijn twee of drie collectes. Ooit over nagedacht hoe dat overkomt op gasten en nieuwkomers die misschien geen geld bij zich hebben? Communiceer helder over de collectes. Waar zijn ze voor? Van wie verwacht je een bijdrage? Een gast snapt niet wat 'diaconale doeleinden' zijn. Eén collecte is gastvrijer dan drie in de dienst en ook nog eens een bus bij de deur.

De bloemen

Gaan de bloemen van de gemeente alleen naar de eigen leden? Of gaan de bloemen minstens eens per maand ook naar iemand buiten de eigen kring?

Gebeden (met dank aan ds. Janneke Nijboer)

* Taal is belangrijk. Hoe exclusief of inclusief is je taal? Voelen mensen zich meegenomen of buitengesloten? Veroordeeld of gezien?

* Aan bidden of danken gaat zorgvuldig luisteren vooraf. In de eredienst komt tot uiting wat de voorganger heeft opgevangen van wat de gemeente, de wereld om je heen, en de schrift te zeggen hebben.

* Als je specifiek voor iemand of iets bidt, denk na wie of wat je uitsluit.

* Net als bij preken is bidden met woorden uit de spreektaal belangrijk. Probeer deze zinnen eens te herformuleren:

Heilig mijn hart.

Gij die zoekt wat verloren is geraakt.

Zuiver de overleggingen van ons hart.

Belijden wij onze schuld.

* Formuleer een gebed om vergeving en schuldbelijdenis op zo'n manier dat je communiceert dat je ook zelf schuld draagt en vergeving nodig hebt.

* Wees je bewust van de teneur van je gebeden. Welk mensbeeld en Godsbeeld communiceer je? Worden mensen in de put of uit de put gebeden?

* Vergelijk de onderstaande drempelgebeden:

Met alles wat we zijn, God, zijn wij hier samen, met onze zwaarte en pijn, ons verdriet en onze mislukking.

Met alles wat we zijn God, zijn wij hier samen, blij met de mooie momenten die we met anderen konden delen, verrast door mensen die ons laten lachen, maar ook met wat ons zorgen geeft.

* Pas op dat je gebed geen herhaling van de preek wordt en preek zeker niet via je gebed. Oordeel niet over mensen in allerlei vanzelfsprekendheden. 'Wij bidden u voor mensen die verantwoordelijkheid dragen: dat zij hun macht niet misbruiken.' Dat is wel érg snel en kort door de bocht. 'Zegen hen in hun werk' klinkt al heel anders. Let op dat je in je gebed niemand uitsluit en nieuwkomers niet veroordeelt. 'We bidden u voor mensen die u niet kennen, dat zij niet verloren gaan.' Tja.

* Hij, Jij, Gij, Zij, U, Vader, Heer, Here God, Koning, Goede God, Eeuwige....

Hoe spreek je God aan? Overweeg afwisseling. Hierdoor doe je de recht aan meerdere manieren van God ervaren. 'Heer' is voor veel mensen buiten de kerk een vreemde aanduiding, het equivalent van 'dame'. Bedenk dat 'Gij' heel eerbiedig is boven de rivieren, maar beneden de rivieren gelijk staat aan Jij.

* Je hoeft God niet te informeren. 'We bidden voor mevrouw De Groot die al drie weken in het Academisch ziekenhuis in Leiden ligt.' Als je wilt dat mensen begrijpen voor wie je bidt, kun je beter een toelichting vooraf geven dan dit in het gebed stoppen.

* Laat merken dat je de gebeden verbindt met de leefwereld van mensen. Schokkende actualiteiten, hoopvol nieuws uit de wereld dichtbij en veraf concreet benoemen laat zien dat je als kerk betrokken bent op de wereld waarin mensen leven.

* Ga eens na in welke samenlevingsvormen mensen in jouw gemeente leven. Wordt er ook voor hen gebeden? Of gaat het vooral om getrouwde stellen? Durf te bidden voor bijvoorbeeld de kinderen van gescheiden ouders. De mensen zonder betekenisvolle relaties. Mensen die niet meer worden

aangeraakt. Mensen die onder druk staan omdat ze van iemand houden, maar er geen weg mee kunnen. Mensen die een ander liefhebben in een vorm die niet mag bestaan. Voor vaders die hun kinderen maar weinig zien, voor vrouwen die geen moeder kunnen of willen worden.

* Kerkelijke hoogtijdagen worden ook nog wel eens door nieuwkomers bezocht. Zeker met Kerst. Ga naast hen staan. Dank voor iedereen die gekomen is, wie kind aan huis is, en voor wie zoekt naar de kerstsfeer in de kerk. Uitvaarten en huwelijken zijn bij uitstek missionaire vieringen, een aparte bezinning waard.

* Geef bij de laatste zondag van het kerkelijk jaar expliciet de ruimte ook mensen te gedenken die niet bij de kring van de gemeente horen. Gedenk alle mensen die overleden zijn uit de gemeente en niet alleen de mensen die een kerkelijke uitvaart hebben gehad.

* Bijbelse tip: zie Matteüs 6: 5, 6, 7. Gebruik geen overvloed van woorden, blijf niet eindeloos prevelen.

* Veel gemeenten kennen een voorbedenboek. In de praktijk wordt er vaak weinig gebruik van gemaakt. Dat kan beter. Vestig er meer aandacht op, leg het op een duidelijke herkenbare plek neer. Attendeer mensen bij binnenkomst op het voorbedenboek.

In onze kerk hangt in de hal een bord waar mensen op een post-it een gebedsverzoek kunnen plakken. Een blokje post-it en pennen zijn beschikbaar. Iedere week worden de gebedsverzoeken meegenomen naar de gebedskring op maandagavond (een half uur, in een zaaltje van de kerk) en de predikant neemt (een aantal van) de verzoeken mee in de voorbede.

De zegen

Voor nieuwkomers is de zegen een vreemd fenomeen. De dominee strekt zijn handen uit en spreekt een moeilijke tekst uit. Waar gaat dat over? Kan dat ook kort worden ingeleid? 'We vertrekken van hier, en mogen weten dat we niet alleen zijn. God gaat met ons mee, Hij zegent ons.'

Een predikant legde ooit de zegen uit aan de kinderen: 'Zegenen is niet een soort zwaaien en zeggen: tot volgende week! Zegenen is dat God tegen je zegt dat Hij er voor je is. Het is als een knoop in je zakdoek. Misschien moet je wel eens huilen, maar als je die knoop ziet dan weet je: God is er ook.'

'We vertrekken van hier als gezegende mensen: God zegent ons met zijn liefde en aanwezigheid. Die zegen is er niet voor onszelf alleen, in ons doen en laten mogen we iedereen zegenen die op onze weg komt.'

Na afloop

* Drink **altijd** koffie na de dienst. Nodig mensen er expliciet voor uit. Is er iets lekkers bij de koffie? Paaseitjes als het Pasen wordt, kerstkransjes, hartjes rond Valentijn, iets extra's bij reden tot feest.

* Zorg af en toe voor de mogelijkheid de dienst na te bespreken. Leg een stelling of vraag neer bij de tafeltjes waar koffie gedronken wordt. Bied een gesprek met de voorganger aan in een aparte ruimte.

* Zorg voor heldere informatie over de gemeente (folder?). Waar kan iemand terecht voor meer info?

* Denk aan een 'ontmoetingstafel' voor gasten en nieuwkomers waar ook een gastvrouw/-heer aanwezig is en mensen kunnen aanschuiven die graag anderen willen leren kennen.

* De predikant staat bij de uitgang om mensen te begroeten en doet volop mee aan het koffiedrinken na afloop.

* Is er mogelijkheid om te reageren? Staat op de kerkbrief het e-mailadres van de voorganger? Plus

een uitnodiging om te reageren?